

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР «ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»

СХВАЛЕНО

на засіданні Вченої ради
ННЦ «Інститут аграрної економіки».
Протокол № 2
від "23" лютого 2021 року

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ННЦ Інститут аграрної економіки,
академік НААН

Ю.О. Лупенко

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ»

Галузь знань	(05 – соціальні та поведінкові науки)
Спеціальність	07- управління та адміністрування
Освітньо-наукова програма	(051 Економіка) 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (Аграрна економіка)
Рівень вищої освіти	Підприємництво в аграрній сфері економіки
Тип дисципліни	Третій (освітньо-науковий) рівень Вибіркова

Кількість кредитів ECTS – (3)
Форма підсумкового контролю – залік
Форма навчання – очна, заочна
Мова викладання – українська

Розробник програми і викладач дисципліни:

Малік М.Й. д.е.н., професор, академік НААН, головний науковий співробітник відділу підприємництва, кооперації і агропромислової інтеграції Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

Передмова

Програма вивчення вибіркової нормативної навчальної дисципліни «Роль підприємництва у розвитку сільських територій» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «аспірантів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти» галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та 07 «Управління та адміністрування» із спеціальностей 051 «Економіка» та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

За останні десятиріччя відбувається перехід до ринкової економіки, що сформувало таку галузь аграрної економічної науки, як «Аграрне підприємництво». Не можна забезпечити перехід до ринкової економіки не створивши умов для вільного розвитку суб'єктів господарювання на селі. Підприємницька діяльність потребує якісного економічного середовища, яке базується на демократії, верховенстві права, обмеженого впливу держави на суспільне життя. Активізація підприємницької діяльності є одним з напрямків розвитку сільських територій.

Майбутні фахівці та потенційні підприємці повинні володіти основними засадами підприємницької діяльності, вміти оцінювати та втілити в життя підприємницьку ідею, знайти своє місце у розвитку села. Вектор розширення підприємницької діяльності в сільському розвитку економіки є стратегічним для України.

Ключові слова: економіка, сільськогосподарські підприємства, сільський розвиток, екологічна безпека, розвиток сільських територій, сталий розвиток, підприємницька діяльність сільських територій.

Предметом вивчення є оптимізація сталого розвитку аграрної економіки, самореалізація людини з одночасним задоволенням соціальних потреб.

Міждисциплінарні зв'язки: «Економіка сільського господарства», «Економіка органічного сільського господарства», «Аграрна політика і земельні відносини», «Розподіл матеріальних благ» «Управління економікою».

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь знань	05 – соціальні та поведінкові науки 07- управління та адміністрування
Спеціальність Освітньо-наукова програма	051 Економіка 076 - Підприємництво, торгівля та біржова діяльність Аграрна економіка Підприємництво в аграрній сфері економіки
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень
Тип дисципліни	Вибіркова

Кількість кредитів	3
Загальна кількість годин:	90
• <i>Аудиторні</i>	8
• <i>Самостійна робота</i>	82
У складі аудиторних годин:	
• <i>Лекції</i>	4
• <i>Практичні</i> Курс, на якому викладається дисципліна	4
Вид підсумкового контролю	Залік

2. Загальні положення. Мета і завдання

Метою дисципліни є формування у аспірантів комплексного розуміння теоретичних і методичних засад питань методики організації функціонування підприємництва у розвитку сільських територій.

Предмет навчальної дисципліни – організація, формування і функціонування підприємницької діяльності у розвитку сільських територій.

Завдання дисципліни – опанування аспірантами знань з основних проблем створення підприємницьких структур, підприємницького середовища і підприємницької аграрної діяльності, розвиток раціонального творчого мислення.

На практичних заняттях аспіранти закріплюють теоретичні положення тем курсу, оволодівають навичками дослідження, вирішують проблемні питання пов'язані з самостійним опрацюванням матеріалу курсу, беруть участь в обговоренні наукових публікацій.

Основними завданнями підприємництва в аграрній сфері економіки є:

- дослідження соціально-економічної функції та складових підприємницької діяльності в сільському розвитку;
- обґрунтування методів господарської діяльності підприємств на сільських територіях;
- розробка методичних підходів до розрахунку економічної і соціальної складової підприємницької діяльності;
- узагальнення суб'єктивно-психологічних аспектів підприємництва;
- вибір організаційно-правової форми підприємництва що працюють в сільських територіях;
- розвиток малого та середнього підприємництва на селі;
- проблеми розвитку сільських територій;
- економічне забезпечення суб'єктів господарювання;
- визначення складових в реалізації збуту аграрної продукції підприємницькими структурами;
- зміст і завдання регуляторної політики держави стосовно розвитку села.

Зміст навчальної дисципліни. Розкрити основні засади та принципи здійснення оцінки і вдосконалення підприємницької діяльності, специфіку і напрями в сільському розвитку, показати алгоритм започаткування, розвитку й удосконалення колективного та індивідуального приватного підприємництва, його вплив на сільський розвиток. Особлива увага приділена фундаментальним загальнонауковим засадам розвитку сільських територій.

Методи підприємницької діяльності у розвитку сільських територій. Методами дослідження ролі підприємницької діяльності є комплексне і взаємопов'язане дослідження сільських територій, поселенської мережі та суб'єктів господарювання, підприємницького середовища і регуляторної політики держави в ринкових умовах; виявлення характерних рис регіональних суб'єктів підприємництва

3. Очікуванні результати

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні:

знати:

- мету, зміст, функції соціально-економічної науки та етапи її розвитку;
- основні цілі та завдання переходу України на модель сталого розвитку сільських територій;
- особливості дії економічних законів ринку праці на селі;
- економічні інструменти важелі державної політики у розвитку села;
- механізми та управління процесами охорони довкілля;
- ринкові фактори щодо раціонального конкурентного середовища;
- напрями та особливості розвитку галузей (зелений туризм, торгівля) на селі;
- теорії й практичних методів з правового регулювання розвитку сільських територій і;
- професійно – орієнтованих, соціально – економічних, екологічних засад та специфіку виробничої підприємницької діяльності.

вміти:

- визначати проблеми розвитку сільських територій;
- оцінювати і розраховувати економічні здобутки та збитки від підприємництва у розвитку сільських територій;
- визначити тактику і стратегію підприємницької діяльності в різних галузях аграрного сектору економіки.
- аналізувати рівень конкурентоспроможності продукції сільського господарства;
- визначити соціально – економічну ефективність діяльності аграрних підприємств;
- розробляти бізнес – плани ресурсозберігаючої та природоохоронної підприємницької діяльності.

Сформовані компетентності:

- Вміння шукати публікації, дослідження, винаходи для аналізу і організації проведення власних наукових досліджень з економічної проблематики сільського розвитку;
- Рефератувати наукову, технічну, методологічну, навчально–методичну, науково – популярну інформацію за даними напрямом дослідження;
- Формулювати тему дослідження, визначити об'єкт, предмет, мету, завдання наукового дослідження стосовно розвитку сільських територій;
- Фіксувати, опрацювати та публікувати результати наукового дослідження.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити **ECTS**.

4. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Концептуальні аспекти ролі підприємницької діяльності у сільському розвитку.

1. Теоретичні засади розвитку підприємництва на селі.
2. Сутність сталого розвитку сільських територій.
3. Інституційний підхід до формування підприємницької діяльності у сільському розвитку.

Тема 2. Стратегія та перспективи сталого розвитку сільських територій.

1. Сучасний стан та умови розвитку підприємництва на селі.
2. Оцінка рівня розвитку сільських територій.
3. Стратегія формування механізмів сталого розвитку села.
4. Формування економічних відносин для забезпечення сталого розвитку сільських територій.

5. Індивідуальні завдання

За навчальним планом на індивідуальну роботу відводиться 82 годин.

Підготовка до контрольних заходів 6 годин.

Опрацювання окремих тем, які не викладають на лекціях.

6. Методи навчання

Засвоєння програм та оволодіння знаннями і навичками здійснюється аспірантами під час лекцій на семінарських заняттях у ході дискусій, презентацій та самостійної роботи над ситуаційними вправами.

Для досягнення мети і завдань, вивчення дисципліни, здобувачам надаються індивідуальні консультації.

7. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється опитуванням на практичних заняттях. Засобами підсумкового контролю є представлення розрахункової роботи, складання заліку.

8. Розподіл балів які отримують аспіранти

Поточне оцінювання		Підсумковий контроль	Сума
Тема 1	Тема 2		
30	30	40	100

Для досягнення зазначених вище цілей цикл аудиторних навчальних занять обов'язково повинен доповнюватися самостійною роботою аспірантів.

Структура програми курсу тематичний план навчальну та робочу програми, орієнтований перелік питань для проміжного і підсумкового контролю, список рекомендованої літератури.

Тематичний план: дисципліни розраховані на загальну кількість годин – 90; з них 4 год. лекційних і 4 год. практичних занять на 82 години самостійної роботи.

Навчальна програма містить перелік тем, що розглядаються в межах курсу та їх короткий зміст.

Робота програми курсу складається з плану лекційних занять, плану практичних занять та вказівок до самостійної роботи. Крім того, до програми включено навчальні ситуаційні вправи, які охоплюють проблематику лекцій. Програма містить перелік літературних джерел.

9. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89 74-81	B C	добре	
64-73 60-63	D E	задовільно	
35-59	EX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	E	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота аспірантів при вивченні курсу проводиться за такими формами:

1. **Опрацювання лекційного матеріалу.** Лекції як форма навчання забезпечують лише передачу теоретичних знань з предмета. Програмою передбачається їх раціональне поєднання з різними видами практичних занять, на яких закріплюються та поглиблюються одержані на лекціях і у результаті самостійних занять знання.

Програма передбачає розв'язання задач, моделювання ситуаційних завдань та їх вирішення, що підвищить якість засвоєння суті вузлових теоретичних питань з курсу. Окрім цього, аспіранти вивчають зміст основних законодавчих та нормативних актів, які регулюють внутрішню та зовнішньоекономічну діяльність в Україні та за її межами.

2. **Самостійне вивчення окремих питань і тем за списком рекомендованої літератури.** Самостійна робота також передбачає підготовку та виконання контрольних робіт за темами курсу.
3. **Підготовка до заліку.**

Контроль знань (рубіжний) аспірантів здійснюється шляхом опитування на практичних заняттях. Крім того, передбачається підсумковий контроль у формі заліку. При цьому комплексно враховуються результати рубіжного контролю у формі співбесіди та письмового викладання відповідей на контрольні питання. Таким чином, контроль здійснюється як у письмовій, так і в усній формі. Складовою успішної підготовки аспірантів до заліку є позитивний контроль виконання освітньої програми.

**11. Календарний тематичний план вивчення
нормативної навчальної дисципліни
«Підприємництво в аграрній сфері економіки»**

Лекції. Короткий зміст	К-ть год.	Семинарські заняття	К-ть год.	Завдання для самостійної роботи	К-ть год.
Тема 1. Концептуальні аспекти ролі підприємництва в сільському розвитку. Теорія розвитку підприємництва. Сутність сталого розвитку сільських територій, інституційні підходи.	2	Формування виробничого капіталу в економіці підприємств. Земельні ресурси, ефективність їх використання і екологічність	2	Оцінка людського капіталу та показників сталого розвитку аграрної економіки. Посилення державного впливу на розвиток сільських територій.	41
Тема 2. Соціально – економічний та організаційний механізм підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки.	2	Активізація діяльності підприємництва в аграрній сфері шляхом інтеграції складових і розвитку ОТГ	2	Основні напрямки формування сталого розвитку підприємств в аграрній сфері економіки. Розвиток туризму на селі як бізнесу.	41

12. Контрольні питання з курсу «Роль підприємництва у розвитку сільських територій»

1. Охарактеризуйте історію розвитку підприємництва.
2. Надати характеристику дефініції «підприємництво»
3. Охарактеризуйте вплив підприємництва на економіку та на розвиток села
4. Окреслити економічний зміст понять «сталий розвиток», «стійкий розвиток» та їх економічний зміст
5. Визначити основні відмінності ринкового підприємництва
6. Регуляторні процедури в управлінні підприємницькими структурами
7. Особливості підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки
8. Охарактеризуйте підприємницькі структури які функціонують у сільській місцевості
9. Обґрунтуйте нормативно-правове регулювання суб'єктів підприємництва сільських територій
10. Зміст та значення трансакційних витрат і трансакційної складової підприємництва в аграрній сфері
11. Оцінка інституційного середовища підприємницької діяльності в аграрній сфері
12. Концептуальні підходи до оцінки співіснування на селі великих інтегрованих структур і дрібних підприємницьких структур
13. Визначити теоретичні засади побудови механізму соціально-економічного розвитку
14. Напрямки соціально-економічного розвитку сільських територій на засадах активізації підприємництва
15. Індикативне планування розвитку сільських територій
16. Прогноз розвитку сільських територій
17. Роль підприємницької діяльності у сталому розвитку сільських територій
18. Соціально-економічна соціалізація підприємництва на селі
19. Наведіть приклади успішного розвитку сільських територій
20. Принципи державної регуляторної політики
21. Можливі напрямки трансформації особистих селянських господарств
22. Обґрунтуйте можливі пропозиції щодо удосконалення нормативної бази розвитку сільських територій

Основні інформаційні джерела вивчення дисципліни

1. Балакірева О.М., Ноур А.М. Розвиток підприємництва в Україні: інституційне середовище та громадська думка населення. *Економіка і прогнозування*. 2015. № 2. С. 7-24.
2. Бережна Ю. С. Концепція «зеленої економіки»: міжнародний аспект. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2012. № 1. С. 210-215.
3. Білокінна І. Д. Інституції як головні стимули розвитку суспільства та їх роль у формуванні «зеленої економіки». *Молодий вчений*. 2016. № 7 (34). С.1–4.
4. Бондар О. І. РІО+20 – шлях до сталого розвитку: оцінки та перспективи. *Екологічні науки*. 2012. № 1. С. 6–14.
5. Галушкіна Т. П., Костецька К. О. «Зелена» економіка в секторальній моделі розвитку. *Економічні інновації* : зб. наук. Праць. Одеса : ІПРЕД, 2012. Вип. 48. С. 68–77.
6. Гуторов А.О. Інвестиційне забезпечення корпоратизації капіталу в аграрному секторі економіки (аналітичний огляд). Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 64 с.
7. Колетник Г.М., Прутська Г.Ю. Трансакційні витрати підприємницької діяльності. Збірник наукових праць ВІАУ. Серія Економічні науки, 2014, №2, с. 3-10.
8. Головінов О.М. Держава у контексті інституційного підприємництва / О.М. Головінов // *Економіка та держава*. – 2008. - №6. – С. 19-23.
9. Інвестування розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій / за ред. О.В. Захарчука і М.І. Кісіля. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2021, 312 с.
10. Малік М. Й. Кооперація в сільському господарстві: стан та перспективи. *Облік і фінанси. Серія «Економічні науки»*. 2009. Вип. 6 (1). С. 55-65.
11. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Інституціоналізація аграрного підприємництва: трансформація і ефективність. *Економіка АПК*. 2010. №7. С. 132-139.
12. Матеріально-технічне забезпечення та ринки матеріально-технічних ресурсів і послуг в аграрному секторі економіки / за заг. ред. О.В. Захарчука. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. 376 с.
13. Методичні підходи до оцінки підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 57 с.
14. Методичні рекомендації з організації діяльності у сфері сільського туризму / Малік М. Й. та ін. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2014. 116 с.
15. Методичні рекомендації з організації сімейних ферм в Україні (на прикладі ферм з виробництва молока) / Лупенко Ю.О. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 58 с.
16. Методичні рекомендації з формування системи кооперативних відносин / Ю. О. Лупенко та ін.; відп. за вип. М.Й. Малік. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 68 с.
17. Методичні рекомендації з оцінювання рівня інклюзивного розвитку сільського соціуму та сільських територій / розроб.: Ю. О. Лупенко, А. О. Гуторов. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. 28 с.
18. Науково-методичні засади поглиблення спеціалізації в аграрних підприємницьких структурах / Малік М. Й. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2015. 104 с.
19. Науково-практичні рекомендації з обґрунтування методичних підходів щодо ефективної реструктуризації аграрної галузі в умовах сталого розвитку сільських територій / А.П. Сава та ін. Тернопіль: ТДСГДС ІКСГП НААН, 2015. 80 с.
20. Передумови та пріоритети реформування державної політики розвитку

підприємництва в Україні : аналітична доповідь / Я.В. Бережний та ін. Київ : НІСД, 2014. 73 с.

21. Пугачова К.М. Підприємницька діяльність у сільській місцевості. Київ : Знання України. 2004. 220 с.

22. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011-2015 рр. : наукова доповідь / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Гадзало Я.М. та ін.] ; за ред. Ю.О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.

23. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : моногр. / Лупенко Ю.О. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 430 с.

24. Розвиток саморегулювання та самоорганізації в АПК України / Ю.О. Лупенко та ін. ; за ред. Ю.О. Лупенка, М.Ф. Кропивка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 44 с.

25. Семенюк І. Д. Розвиток сільського господарства у контексті концепції «зеленої» економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 1 (5). С. 72–82.

26. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III (із змінами). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

27. Стратегія розвитку аграрного сектора «3+5». URL : <http://minagro.gov.ua/node/21439>.

28. Теоретичні та методичні засади управління продуктивністю: монографія / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Лупенко Ю.О., О.В. Скидан, В.В. Вітвіцький, М.Й. Малік та ін.]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2020. 108 с.

29. Управління ефективністю інноваційно-інвестиційної діяльності в агробізнесі: монографія / Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко, О.В. Захарчук та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. – 224 с.

30. Формування соціального капіталу в інституційному механізмі аграрного ринку / М. Й. Малік, та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 86 с.

31. Формування інноваційних стратегій диверсифікації діяльності агропромислових підприємств: монографія / Згурська О.М. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2020. – 436 с.

32. Фукуяма Ф. Що таке соціальний капітал? Київська лекція Френсіса Фукуяма. *День*. 2006. № 177. URL:<http://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/shcho-take-socialniy-kapital/>.

33. Ходаківська О. В., Шпикуляк О. Г. Перспективи запровадження «зеленого» курсу економіки у сільське господарство України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів. *Формування та розвиток сучасної моделі біоекономічної системи на сільських територіях*. Житомир : 2017. С. 31–34.

34. Ходаківська О.В., Могильний О.М. Селянське питання – від общинного землеволодіння до експансії агрохолдингів : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2020. 184 с.